

Esa-Jussi Viitala, Harri Hänninen ja Risto Tammissalo

Kuutiokalkylit ja ympäristömafiosot

Vanhon metsien suojele, uhanalaiset lajit, biodiversiteetti ja raakapuun sertifiointi ovat kaikki esimerkkejä asioista, jotka herättävät voimakkaita tuntemuksia meissä metsäammattilaisissa. Keskustelu näistä metsien käsittelyyn liittyvistä teemoista onkin ollut pääosin erittäin kärkevää – rakentavaan vuoropuheluun ympäristötahojen edustajien kanssa on ollut hyvin vaikea päästä. Sen seurauksena monet ratkaisut ovat pitkittyneet ja mutkistuneet. Seuraavassa yritämme pohtia, miksi ympäristökeskustelu on ollut meille metsäammattilaisille niin kovin vaikeata.

On itsestään selvää, etteivät minkään ammattikunnan edustajat hyvällä katso, jos joku ulkopuolinen, ei-ammattilainen, puuttuu heidän tapaansa hoitaa työnsä. Metsäammattilaiset eivät ole tässä suhteessa sen kummempia kuin muutkaan ammattiryhmät. Käydyn vuoropuhelun kärjekkyyttä tämä ei kuitenkaan yksin selitä.

Taustalla lienee ollut metsäalan oma, osin tiedostamaton kulttuurinen traditio, ”metsämiesfilosofia”. Tunnuksomaista sille on ollut kestävyys ja pitkäjänteisyyden korostamisen ohella täydellisyyteen pyrkivä puuntuotannon tavoittelu. Käyttämättömän maan on katsottu olevan yhteiskunnalle hyödytöntä; siksi sitä ei saa olla. Tämä on ilmaistu myös semantiikan avulla: on puhuttu jätemetsistä, vajaatuottoisuudesta ja vääristä puulajeista. Metsäterminologiassa ovat yleensäkin korostuneet taloudelliset ja kvantitatiiviset (määrälliset) seikat.

MMK **Esa-Jussi Viitala** ja MMM **Harri Hänninen** työskentelevät Metsäntutkimuslaitoksessa tutkijoina ja MMM **Risto Tammissalo** vakuutusyhtiö Tapiolassa riskipäällikkönä.

Puuntuotantokeskeiseen metsämiesfilosofiaan kuuluvat arvot ja uskomukset ovat hallinneet metsäalan koulutusta ja käytäntöä vuosikymmenten ajan. Se on luonut ammattikunnalle yhtenäiset käyttäytymisnormit, joiden kyseenalaistamista ei ole katsottu suopeasti. Ajan myötä ne ovat vahvistaneet itseään ja muuttuneet lopulta itsestäänselvyyksiksi. Yhtenäiset käyttäytymisnormit ja niihin liittyvä auktoriteettiusko eivät ole kannustaneet alan sisäiseen, saati julkiseen mielipiteenvaihtoon. Esimerkiksi kansallisen, kansainvälisesti hyväksyttävän metsäpolitiikkamme sisällöstä ei ole syntynyt metsäväen keskuudessa kummoistakaan keskustelua.

Keskusteluun virittäminen tai siihen osallistuminen on ollut vaikeaa, koska toisenlaisten ajatusten on koettu uhkaavan ammattikunnan sisäistä yhtenäisyyttä. Vaarana on ollut leimautua metsäalan toisinajattelijaksi ja tulla suljetuksi yhteisön ulkopuolelle. Tämä uhka on luonut pienen maan pieneen ammattikuntaan konservatiivisen, harvojen osallistujien ylläpitämän keskustelutradition. Sille on ollut ominaista korostaa muun muassa metsämiesfilosofian perinteisten arvojen sekä yhteiskunnan moniarvoistumisen seurauksena syntyneiden ”uusien” tavoitteiden vastakohtaisuutta.

Eräs metsämiesfilosofian johtava periaate on ollut ”erottaa toisistaan arvot ja tosiasiat” – nojautua tieteen arvovaltaan – ja toimia tosiasioiden pohjalta. Tämä on aiheuttanut sen, että metsiin ja niiden käyttöön liittyviä arvoristiriitoja ei ole osattu tunnistaa eikä käsitellä ristiriitoina, vaan ”oikeana tai vääränä tietona”. Tiukka metsämiesfilosofian kannattaja on nähnyt kansalaisten arvomaailmojen eriytymisen ja siitä nousevan metsätalouden käytäntö-

jen tai metsien käytön arvostelun asiana, jota on tutkimustiedon avulla vastustettava sen sijaan, että pyrittäisiin ymmärtämään niitä arvoja, joihin arvostelu perustuu. ”Järkiperaistä” metsätaloutta puolustettaessa on muun muassa harmiteltu sodanjälkeisen kurinalaisen yksimielisyyden vaihtumista ”arvojen sekasortoon”.

Syytä keskustelun vaikeuteen on toki ollut myös ympäristötahojen edustajissa. Heille on ollut tyyppillistä katsoa ympäristöasioita kovin yksipuolisesti ottamatta huomioon niiden taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Rajaamalla nämä näkökohdat ulkopuolelle ratkaisut on saatu näyttämään hyvin yksinkertaisilta. Lisäksi kun metsätaloudessa on tapahtunut ympäristöasioissa myönteistä kehitystä, ei siitä juuri ole luontoväeltä tunnustusta saatu, pikemminkin lisää vaatimuksia. Yhteiskuntapakoisuudessaan kiihkeimmät ympäristöryhmät ovatkin antaneet lisäpotkua jyrkkien vastakohtien mielikuvamaailmalle.

Medialla on tunnetusti pyrkimys paitsi polarisoida, myös yleistää viestinsä. Ulkopuolisille onkin saattanut syntyä käsitys, että julkisuudessa ahkerimmin keskusteluun osallistuneiden metsämiesten näkemykset ovat vallitsevia koko ammattikunnassa. Kun vastaava ilmiö on tapahtunut myös ympäristöpuolella, ei ole ihme, jos keskustelun osapuolet ovat vierastaneet toistensa käsityksiä. Sen seurauksena asiat, joista alunperin olisi ehkä voitu päästä yhteisymmärrykseen, ovat ruvenneet näyttämään lähes ylikäymättömiltä.

Voidaankin sanoa, että metsäkiistojen julkiset keskustelijat eivät ole voineet lainkaan ymmärtää toisiaan, koska eri leirien ihmisten peruskomukset ovat olleet vastakkaissuuntaiset. Charles Handy (1978) kuvaa tällaista – toisilleen vieraisiin uskomuksiin elämänsä perustavien henkilöiden välistä – keskustelutilannetta osuvasti: ”Molemmat pitävät toisiaan esimerkkeinä epäluonnollisista olennoista. Vastakkaisten peruskomusten takia asiallista väittelyä tai keskustelua ei synny, vain iskulauseiden ja solvausten vaihtoa.”

Metsäammattikunnassa on toki tapahtunut muutosta – ammattikunta ei enää ole aatoksissaan niin homogeeninen kuin takavuosina. Viime vuosien aikana yhteiskunnan moniarvoistuminen on alettu tunnustaa varsin laajasti jo metsämiespiireissäänkin, mutta kovin myöhään ja tuskallisten vaiheiden jäl-

keen tämän täytyi tapahtua. Aika ajoin onkin vaihtanut jopa siltä, että metsäammattikunnassa vanhojen uskomusten kaatuminen on hyväksytty laajemmin vasta sitten, kun ympäröivä yhteiskunta on ne jo hylännyt.

Jotta vastaavat asetelmat voitaisiin jatkossa välttää, metsäammattikunnan on avarrettava havaintomaailmaansa ympäröivään yhteiskuntaan ja kyettävä pohtimaan toimintaympäristönsä mahdollisia muutoksia ennakkoluulottomasti ja kaukonäköisesti. Myös ammattikunnan peruskomuksia on voitava kritisoida ja kyseenalaistaa kehittävässä hengessä. Ensimmäinen askel tähän suuntaan on luoda rakentava ja aidosti uskaltava keskusteluilmapiiri myös ammattikunnan sisälle.

Erityisen merkittävä rooli tämänkaltaisen keskustelun ylläpitäjänä tulisi olla metsäntutkimuksella. Valitettavasti viime vuosikymmenten aikana alan tutkijat eivät kuitenkaan ole kovin aktiivisesti pyrkineet kyseenalaistamaan metsäammattikunnan peruskomuksia. Päinvastoin, metsäntutkimuksella on ollut taipumus vältellä arkoja aiheita. Kuitenkin sekä menneisyyden analysoinnin että tulevaisuuden ennakoinnin tulisi olla tutkimuksen keskeisimpiä tehtäviä.

Perinteinen metsämiesfilosofia toimi aikanaan hyvin ja paljolti sen ansiosta metsässämme on nyt puuta enemmän kuin koskaan aiemmin tällä vuosisadalla. Takana ovat kuitenkin nuo vanhat hyvät ajat, jolloin yhteiskunta jätti metsien käyttöä koskevat päätökset lähes yksinomaan metsäammattikunnalle. Tuolloin suoraviivainen toiminta vielä oli mahdollista. Nyky-yhteiskunta on moniarvoisempi, sen ihmiset koulutetumpia, valveutuneempia ja valmiimpia ottamaan kantaa sekä puuttumaan heitä koskevaan toimintaan. Vuosikymmenen kokemukset, lamavuodet ja tulevaisuuden kehityssennusteet osoittavat, että ihmisten lisääntynyt ympäristö- ja luontosuuntaus ei ole ohimenevä ilmiö.

Meiltä metsäammattilaisilta tämä edellyttää uudenlaista, moniarvoisempaa metsämiesfilosofiaa – ei perinteisen puuntuotantokeskeisen metsämiesfilosofian hylkäämistä, vaan sen täydentämistä kattamaan metsien taloudellinen, ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen sekä henkinen merkitys. Ympäröivä yhteiskunta tarvitsee ja on kiinnostunut sellaisten metsäammattilaisten asiantuntemuksesta,

jotka pystyvät omaksumaan tapahtuneet muutokset. Tätä edellyttää myös kansainvälisten ympäristösitoumustemme ja uusiutuvan metsälainsäädäntömme menestyksellinen toteuttaminen.

Vuosisadan metsä uudistusten kynnyksellä maa- ja metsätalousministeri Kalevi Hemilä on peräänkuuluttanut metsäntutkijoita mukaan keskusteluun. Sama toivomus voidaan laajentaa koskemaan koko metsäammattikuntaa ja ympäristöpuolen edustajia. Edellytykset tämänkaltaiseen keskusteluun ovat nyt huomattavasti paremmat kuin muutama vuosi aiemmin. Tähän viittaavat esimerkiksi uusien metsälakien saama myönteinen vastaanotto, metsätalouden ympäristöohjelman toteutumisen seurantaraportit ja vanhojen metsien suojelutyöryhmän sekä Kuusamotyöryhmän raportit. Nähtäväksi jää, onko nyt luotu kestävä pohja rakentavaan ja maltilliseen, osapuolten erilaiset arvolähtökohdat hyväksyvään vuoropuheluun. Toisena vaihtoehtona on palata vanhaan ja jatkaa ”epäluonnollisten olentojen” väitteilyä. Valitettavasti se vain ei tarjoa kovin paljon mahdollisuuksia yhteisten, kaikkien osapuolien näkemyksiä kunnioittavien ratkaisujen aikaansaamiseksi.

Kirjallisuus

- Handy, C. 1978. Gods of management. Souvenir Books of London. London.
- Keipi, K. 1977. Metsätalouden kehittämissuunnitelmat ja metsämiesfilosofia. Teoksessa: Ihminen ja metsä. Osuuspankkien Keskusliitto & Metsäntutkimuslaitos. s. 27–32.
- Lehtinen, A.A. 1994. Luonnonharrastajat ja suomalainen metsävaltio – kulttuurisokeus ja yhteiskuntapakoisuus uusien metsäliikkeiden perimärasitteena. Terra 106: 12–19.
- Palo, M. 1993. Ympäristötietoisen metsäpolitiikan strategia. Teoksessa: Palo, M. & Hellsröm, E. (toim.). Metsäpolitiikka valinkauhassa. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 471: 307–467.
- Seppälä, R. 1994. Muutoksen tuulia metsissämme. Suomen Luonto 4: 42.